

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE UWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 103:5

Onder redactie van Prof. Dr K. SCHILDER, Kampen.

Medewerkers: Dr H. A. van Andel, Solo; Dr R. E. van Arkel, Utrecht; N. Baas, Amsterdam; Dr Henry Beets, Grand Rapids; Dr H. Bergema, Karoëni; Dr F. A. den Boeft, Rotterdam; Dr E. T. v. d. Born, Heemstede; Mr A. Bouman, Rotterdam; Ir B. ter Brugge, Almelo; Dr K. J. Cremer, Kampen; Mevr. W. Cremer-de Vries, Kampen; Dr R. J. Dam, Kampen; Dr A. C. Drogendijk, Dordrecht; Dr D. v. Dijk, Groningen; Drs D. J. Galle, Kampen; Mevr. G. Gilhuis-Smitskamp, Mijdrecht; Dr J. H. Hagenbeek, Zwolle; Dr J. van Herken, Ermelo; Dr B. Holwerda, Amersfoort; A. Janse, Biggkerke; Dr P. Jasperse, Leiden; Dr G. Keizer, De Steeg; Dr B. A. Knoppers, Amsterdam; Dr J. L. Koole, Vreeland; Dr E. D. Kraan, Vlaardingen; A. Kuiper, Utrecht; Dr J. v. d. Linden, Poerworedjo; Dr S. O. Los, 's-Gravenhage; Mevr. C. E. Th. Luijkemaar Francken-Schreuder, Rotterdam; Dr F. C. Meijster, Rotterdam; G. Meima, Groningen; Dr H. Mulder, Deventer; Dr A. Ringnalda, Ermelo; P. J. Risseuw, 's-Gravenhage; C. Rijnsdorp, Rotterdam; A. Schilder, 's-Gravenhage; Dr G. K. Schoep, 's-Gravenhage; Dr R. Schippers, Wanswerd; Dr J. Smelik, 's-Gravenhage; Dr H. Smilde, Groningen; Drs H. Smitskamp, 's-Gravenhage; Dr N. Streefkerk, Wollega; D. Stroom, Bussum; J. Strikwerda, Zeist; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia Pa.; Dr C. Veenhof, Haarlem; Drs M. B. v. 't Veer, Groningen; Dr J. Veldkamp, Hilversum; Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven, Amsterdam; Dr M. Vreugdenhil, Meliskerke; Dr F. de Vries, 's-Gravenhage; Dr J. de Vries, Tilburg; Dr H. J. Westerink, Leiden; Dr D. K. Wielenga, Capelle a. d. IJssel; Mr J. A. de Wilde, 's-Gravenhage; Dr S. U. Zuidema, Solo.

Alle stukken bestemd voor de Redactie zende men aan:
Prof. Dr K. SCHILDER, Vloeddijk 101, Kampen.

Drukkers-Uitgevers:
OOSTERBAAN & LE COINTRE N.V., Goes.
Telefoon No. 58. — Postrekening No. 36000.

Abonnement: f250 per halfjaar bij vooruitbetaling.
Voor 't Buitenland f750 en voor Ned.-Indië f6.— per jaar.
Advertentiën: 25 ct. per regel. — Losse nummers f0.15.

INHOUD: Hoofdart.: „Het koninkrijk Gods en de koninkrijken der aarde“, IV. — Uit de Schrift: Souvereine heide, Matth. 25:13. — Kerkelijk leven: „Het verbond Gods“, VIII. De scheuring in Amerika. Een „verschrikkelijke“ verhoudingsbeschouwing. Syrisch, Arabisch, Chaldeenwisch. Artikel XIII K.O., I. Bellamy's „Ons Onerlijk en misleidend. Ned. Chr. Persbureau. Hulp opleiding predikant Argentinië. De kleine Catechismus van Zach. Ursinus, XII. — Even parkeer: In den kerkelijken weg. — Literatuur en kunst: Een onbevredigde verwachting. — Vrouwenvragen: In de lijn der geslachten. — Perschoon. — Boekbespreking. — Kerknieuws (Generale Synode). — Bijlage: Heidelb. Catechismus bldz. 217—224.

HOOFDARTIKEL

„Het koninkrijk Gods en de koninkrijken der aarde.“
(Art. 36.)

IV.

Calvijn.

De Hervorming keert zich zoowel tegen de Roomsche lijn die de Kerk gelijk stelt met het Koninkrijk, als tegen excessen van de Wederdoopers e.a. Tegenover beide stelt de Hervorming dat het Rijk van Christus geestelijk is of in de harten. Daarmee is de nadruk gelegd op het centrale in het Koninkrijk. Duidelijk blijkt b.v. bij Melanchton, als hij dit centrale tot uitdrukking brengt: „regnum Christi esse spirituale: hoc est Christum sedere ad dexteram patris... Christum non constituere aliud mundi imperium, sed... ita regnare ut velit invocari, exaudire, sanctificare, custodire Spiritu Sanctu eos qui ipsum invocant.“¹⁾ (... dat het Rijk van Christus geestelijk is: dat is dat Christus zit aan de rechterhand des Vaders. Christus constitueert geen aardsch Rijk. Maar Hij regeert... en bewaart degenen die Hem aanroepen door den Heiligen Geest. Geen aardsch Rijk: dat is gekeerd tegen de Wederdoopers e.a. Hij regeert door den Heiligen Geest: dat is tegen de Roomsche Kerk gericht.

Bij Luther is de tegenstelling heel scherp tussen het Rijk van Christus en het regiment van den paus. Die twee staan tegenover elkaar als water en vuur. Luther gaat bij het Koninkrijk overwegend uit van God, zonder daarbij de menselijke activiteit te vergeten. „Aus diesem, welches ist ein Reich des Wortes und Glaubens, wird ein anderes Reich werden, da wir nicht mehr hören und glauben, sondern Gott den Vater und Jesum vor Augen sehen.“²⁾ Deze uitspraak is in zooverre typeerend als hier de bekende tweedeling van het leven bij Luther naar voren komt. Luther breekt wel in de Theologie en de Kerk met het Roomsche systeem — maar in zijn levens- en wereldbeschouwing blijft de indeeling van de natuur en genade doorwerken.³⁾ Voor het bredere terrein dan het Reich des Wortes und Glaubens, krijgt de regering van Christus eigenlijk pas betekenis na den jongsten dag. „De zorg voor de regering der kerk laat hij over aan de overheid en de vorsten... Staat en staatkunde zijn voor Luther iets lagers, ze behoren tot de aardsche zaken, de dingen dezer wereld.“⁴⁾ Hier blijkt dus het Neoplatonisme van Augustinus niet overwonnen. Daarmee blijft natuurlijk het Koninkrijk Gods beperkt tot de Kerk. Van de binding van het Koninkrijk Gods aan een bepaald kerkelijk instituut komt Luther terug. Intussen heeft Luther dus in het punt in kwestie weinig tot den terugkeer tot de

Schrift bijgedragen. Wellicht is het zelfs juist te zeggen dat Luther, met zijn praktische oplossing, waarbij hij de regering van de Kerk aan de burgerlijke overheid overdroeg, het probleem heeft vertoebeld, in plaats van verhelderd.

Zoo komen we nu bij Calvijn. In de eerste uitgave van de Institutie (1536) vinden we verschillende elementen, die we bij Luther aantreffen, terug.⁵⁾ In de tweede uitgave (1539—1554) legt hij allen nadruk op het geestelijk karakter van het Rijk en daarop dat het „in den hemel“ is. God wapent ons tegen den vijand, versiert ons en verrijkt ons met werken en brengt ons tot deelname aan Zijn regiment.⁶⁾ Tenslotte in de derde uitgave (1559), komt de universele zijde van het Rijk op den voorgrond, waarbij de tweezijdige werking van de heerschappij Gods, in het verstoren van de vijanden en het vormen van de burgers ter sprake komt. De volheid van het Rijk breekt aan met de wederkomst van Christus.⁷⁾ Deze noodzakelijke en juiste critiek op het verleden, zegt echter nog niet dat de positieve uitwerking van het eigen standpunt al direct even diep en juist was doordacht. Men mag dit zelfs redelijkerwijs niet direct verwachten. Maar de groote stap vooruit is, dat Calvijn de tegenstelling natuur en genade verwerpt en weer terug gaat op de schriftuurlijke tegenstelling zonde-genade.

Wat nu de Staat betreft, oordeelt Calvijn, dat die van Goddelijken oorsprong is en van God afhankelijk. Het gezag gaat op God terug en dus mag tegen de gevestigde staatsorde ook nooit verzet worden aangeteekend.⁸⁾ Tegen het absolutisme keert zich het instituut der magistratus populares.⁹⁾ Calvijn is het, die de eenheid van heel de Schepping weer gezien heeft en die zich daarom keerde tegen de onderscheiding natuur en genade. Maar anderzijds heeft Calvijn ook weer gezien de groote scheidslijn tusschen Schepper en schepsel; tusschen „God en alles in die kosmische dingen, minder als niks en ydelheid, behalve in so ver God daarin zij guns gebied. Dat is die eenheids-gedachte van Calvijn se sisteem in zij groot geheel“, aldus Du Plessis in A.R. Staatskunde.¹⁰⁾ De grondslag van den Staat is bij Calvijn, aldus Du Plessis: God als Schepper en onderhouder en gebieder, niet God als Herschepper en Verlosser. In dit schema wordt dan ook het onderscheid gezien van Christus als Wereldredder en als Kerkhoofd. Die onderscheiding te zien is het mooie — echter die onderscheiding gelijk te stellen met Christus als wereldredder, als Koning in dienst van God als Schepper en Christus als Kerkhoofd in dienst van God den Herschepper, is meen ik onjuist. Toch klopt met deze gelijkstelling van de twee onderscheidingen, dat Calvijn's opmerkingen over den Staat in hoofdzaak staan in het 4e boek van zijn Institutie onder den titel: „De externis Mediis ad Salutem“.

Christus als Wereldredder in dienst van den Schepper is dienstbaar aan en heeft tot doel Christus als Kerkhoofd in dienst van den Herschepper.¹¹⁾ Dan moeten we bedenken, dat Calvijn allereerst theoloog is en man van de Kerk en de vragen van den Staat „het hom nie direk geïnteresseer nie“, doch slechts in zooverre ze betekenis hebben voor de Kerk.¹²⁾ „In elk geval is die Staat tweevoudig in die Godsopenbaring gegrond, n.l. in die voorsienige bestuur Gods, die Schepper en onderhouder en in die gebod van God die Here“. De Staat beteekent heerschappij en rechtsorganisatie. „Die Staat is 'n machtsorganisatie deur God

beslik, maar dis nie blote magt nie — dit is ook 'n boo-persoonlike ampsgezag van die regsorde.“¹³⁾ De Staat heeft zoo ook een taak ten opzichte van de Kerk, die immers ook uitwendige samenlevingsvorm is. „Hoe dit zij, volgens Kalvijn het die Staat ook 'n positieve bevoegdheid op die gebied van die kerkelijke organisatie.“¹⁴⁾ De taak van den Staat in 't algemeen wordt bepaald door zijn wezen als handhaver van 't recht in den vorm van de wet. „Nie soseer wetgeving is die roeping nie, as dwangsanksioneering van die wet.“¹⁵⁾ Aan den Staat wordt ook opgedragen de bevordering van den uitwendigen godsdienst. „Die Staat mag wel oordeel oer die doelmatigste maniere om die goddelike natuurregelsbeginsel te positiver ter vervulling van zij taak, maar die beginselen self bepaal die aard van zij werk.“¹⁶⁾ Het gezag van den Staat is anders dan van de Kerk: 't is uitwendig en dwangmatig en 't geldt „as onaantastbare gezag, selfs waar dit die gebod van God met voele vertree.“¹⁷⁾ God eischt door Zijn uitdrukkelijk gebod tegenover den Staat alleen onderwerping. Verlossing van Staatsgeweld mag dus alleen van Gods Voorzienigheid worden verwacht.¹⁸⁾ Dat gezag is absoluut op het gebied van den Staat. Niet natuurlijk in de Kerk en in 't gezin, enz. Overtreedt de Staatsoverheid voortdurend tegenover andere gezagsdragers, dan verliest ze daarmee zelf haar gezag. Hier treden dan de magistratus populares op. De organisatievorm van den Staat wordt bepaald door Gods voorzienig bestel in de historie.

Om ons nu te bepalen tot het punt in kwestie: Weliswaar zouden wij het gezag van de zichtbare Kerk en ook de bemoeienis van den Staat met de Kerk meer inperken, maar we moeten niet vergeten, dat Calvijn deels door de omstandigheden gedwongen werd en dat hij principiëel nooit zijn eigen opvatting en uitwerking van de zichtbare Kerk verabsoluteerd heeft.¹⁹⁾ Hoofdzakelijk dezelfde tekening geeft Dr van Lonkhuyzen in z'n genoemde brochure. Ook hij wijst op de tweerlei regering van Christus en noemt die, Christus als Middelaar en Christus als Koning van Zijn Kerk. Door deze benaming is weer alle eigenlijke onderscheid verdonkeremaand. Laten we toch uit de Schrift leeren onderscheiden en bij het spraakgebruik van de Schrift ons aanstellen! Christus als Koning in het Koninkrijk en Christus als Hoofd van de Kerk. En dan niet als Calvijn de ééne in opdracht van God den Schepper en de ander in dienst van den Herschepper, maar beide als ambt van den Christus, den Herscheppingsmiddelaar.

Van Lonkhuyzen onderzoekt dan nader de omschrijving van de positieve taak van de overheid voor de Kerk. De overheid moet God dienen op haar terrein en is daarbij gebonden aan de Wet Gods (de Decaloo). En daar de godsdienst de voornaamste kracht van een volk is, moet de overheid de leer der godzaligheid verdedigen. Van Lonkhuyzen wijst op de onjuiste toepassing van het Oude Testament op Nieuw-testamentische toestanden bij Calvijn, waardoor men in Calvinistische landen een Theocratie, naar het voorbeeld van Israël poogde te stichten. Daarbij noemt hij b.v. ook Deut. 13:5, waar gezegd wordt, dat een droomer gedood moet worden. Calvijn merkt daarbij op: „God heeft bevolen de valsche profeten, die de beginselen der vroomheid vernielen en leermeesters en leidslieden zijn van den afval, met den dood te straffen.“²⁰⁾ Van Lonkhuyzen concludeert dienaangaande: „Wij hebben Calvijn niet te volgen op den weg van zijn Joodsche opvattingen“,²¹⁾ en

5) C. R. XXIX, 93, 94, en 211, 212.

6) C. R. XXXIX 515.

7) C. R. XXX, 666.

8) Stellingma, a.w. p. 232, 233.

9) Calvijn, Institutie IV, 20, 31.

10) L. J. du Plessis, Die Staatsteorie van Jean Calvin in:

A. R. Staatskunde, 6, 1932, p. 184.

11) Du Plessis, p. 200, 201.

12) Du Plessis, p. 277.

13) Du Plessis, p. 281.

14) Du Plessis, p. 283.

15) Du Plessis, p. 283.

16) Du Plessis, p. 284, Inst. IV, 20, 2—3, 9—13, 14—16.

17) Du Plessis, p. 291.

18) Du Plessis, p. 292.

19) Du Plessis, p. 464.

20) Van Lonkhuyzen, p. 28, 29.

21) Van Lonkhuyzen, p. 34.

1) Melanchton, Loci theol. 1535 (C. R. XXI, 519).

2) Weisz, Die Idee, p. 36. Luther E. A. 6, 38.

3) Dooyeweerd, De Christelijke Staatsidee, p. 19.

4) Van Lonkhuyzen, De Schriftuurlijke grondgedachte...

p. 16.

wil daarmee de oude redactie van art. 36 bestrijden. Na aftrek van het Oud-testamentische houdt hij dus de reeds boven genoemde drie punten over: 1. De overheid is dienaar van Gods, 2. ze is gebonden aan de Wet en 3. ze moet den christelijken godsdienst als bron van zedelijkheid en orde bevorderen, door ze te beschermen tegen publieke onteering en atheïstische propaganda." 22)

Saamvallende kunnen we instemmen met de conclusie van prof. Dooyeweerd: „Het kosmisch grondprincipe (van de Souvereiniteit in eigen kring) is door Calvin althans in zijn kerngedachte gegrepen en reeds met volle scherpheid uitgewerkt in zijn leer omtrent het tijdelijk kerkinstituut, in diens interne onafhankelijkheid van den Staat." 23) Daarbij kan echter vastgesteld dat bijkens Van Lonkhuyzen juist voor de verhouding van Kerk en Staat (Koninkrijk Gods en koninkrijken der aarde), en niet zoozeer op het punt van onafhankelijkheid van de Kerk van den Staat, de fouten liggen. Deze onjuistheden op het punt van de verhouding van Kerk en Staat bleven bestaan en oefenden invloed, o.a. ook direct en indirect op de oorspronkelijke formulering van art. 36.

Zoo betekent Calvin voor ons onderwerp, zeker „van Augustinus terug naar de Schrift". Maar negatief (in de kritiek op het verleden en voor de toekomst in de vrijmaking van Kerk en Staat) is zijn werk van meer betekenis dan positief (in de regeling van die verhouding, naar de Schrift). Op dit laatste punt liggen de gebreken die nog te overwinnen bleven en ten deele nog te overwinnen zijn.

L.

H. J. W.

22) Van Lonkhuyzen, p. 38-40.

23) Dooyeweerd, De Christelijke Staatsidee, p. 28, 29.

UIT DE SCHRIFT

Souvereine liefde.

Zoo waakt dan, want gij weet den dag niet, noch de ure in dewelke de Zoon des menschen komen zal.

Matth. 25:13.

Dit woord van den Heiland is een woord van soevereine liefde. Als Hij dit woord spreekt, dan duurt het nog maar enkele dagen en Hij is de Bruidgom aan Wien alles begeerlijk is. De Bruidgom aan Wien de Vader macht zal geven de bruiloft te bereiden in de gloriewereld, van waar Hij gekomen is en waar Hij weer heengaat. De Bruidgom, Die ons op Zijn weg gezet heeft, den weg van Zijn feest, en Die nu met soevereine liefde ons beveelt om Zijn feest ook zuiver te bewaren, tot dat Hij komt om ons tot Zijn glorie in te trekken. Want Zijn feest zal niet gevierd worden in deze wereld, de wereld van de bruid, maar in de wereld van den bruidegom. En wie dit woord van soevereine liefde „zoo waakt dan" gehoord heeft, wie daarin den Bruidgom heeft hooren spreken, die bewaart nu ook Zijn feest in een goed en zuiver hart. In een hart, dat Zijn feest niet vervalscht, dat Zijn feest ook nimmer vergeten kan, dat zich niet laat verleiden door valsehe profeten. Het blijft voor hem het feest van den hemelschen bruidegom. En hem vergelijkt de Heiland nu met de wijze maagden, die, ter bruiloft genoodigd, niet alleen hun feestlampen meenamen, maar ook hun oliekranken. Zij hadden dat gedaan, omdat zij bij zich zelf overlegd hadden, dat het zou worden het feest van den bruidegom, niet hun feest, maar Zijn feest. En zij wilden hem daarin eeren, opdat hij zijn feest luisterrijk zou vieren. En zoo kwam het, dat zij brandende feestlampen hadden toen de bruidegom inging tot Zijn feest.

De Heiland wist, dat er een lange tijd zou liggen tusschen Zijn heengaan tot den Vader en Zijn wederkomen. In dien tusschentijd zou plaats vinden de rijpmaking der eeuwen, de samenvergadering van de groote gemeenschap der heiligen, maar ook het optreden der valsehe profeten, die er velen verleiden, ook de groote afval. En in dien tijd, waarin de Bruidgom vertoeft te komen, komt het er nu op aan of ons hart Zijn soevereine liefde ondergaan heeft, dat wij beschreven zijn voor Zijn feest, of wij dies ook zelf de liefde hebben om Zijn Woord getrouw te bewaren, gelijk wij het ontvangen hebben, of wij nog dezelfde convocatie hebben, waarmee wij door Hem ter bruiloft zijn genoodigd. Uit dat feit zal dan het wonder plaats vinden van medaangezet te worden aan Zijn tafel. Uit het zuiver bewaren van Zijn evangelie, ondanks de vele valsehe profeten, bloeit dan de glorie op van op den akker te zijn en toch gereed te wezen, van in de keuken te staan en toch bereid te zijn voor Zijn feest, van op kantoor te zitten en toch meegetrokken te worden naar de wereld van den bruidegom. Uit het getrouw bewaren van de eenmaal ontvangen convocatie komt dan de heerlijkheid van in een oogwenk de feestlamp te kunnen ontsteken om den komenden bruidegom te ontmoeten. Dat hangt niet af van iemands laatste

gebed — hij krijgt er geen gelegenheid meer toe — of van iemands laatste psalm — daar is zelfs geen tijd meer voor als de bruidegom komt, — maar dat hangt hier van af, of ons hart Zijn soevereine liefde erkend heeft, en dies al Zijn woorden in dierbaar geloof bewaard heeft, al heeft het eeuwen geduurd voor Hij wederkwam. Getrouw bewaard ook in den strijd tegen de valsehe profeten, die Zijn feest hebben verduisterd en Hem Zijn glorie hebben ontnomen.

Hij is gereed ter bruiloft, zegt de Heiland. Die mensch heeft een feestlamp te ontsteken, wanneer in de wolken het teken van Zijne toekomst verschijnt. Dat kan niemand begrijpen gereed te zijn, een feestlamp te hebben, wanneer de hemelsche Bruidgom komt. Want Zijn komen tot ons is geweldig, is verbijsterend van glans en heerlijkheid. Hij is er in een punt des tijds, Hij komt midden in het cultuurleven van deze wereld. En Hij komt om ons tot Zich te trekken, om ons in Zijn gloriewereld te zetten. En dat gaat naar de werkmethode van Hem, bij Wien duizend jaren zijn als één dag, en één dag als duizend jaren. En alleen wie in zijn hart Zijn feest bewaard heeft, die is gereed, gereed om in een punt des tijds getrokken te worden, om in een oogwenk ter bruiloft in te gaan. Zijn feestlamp is het getrouw bewaard hebben van het evangelie des kruises, in de wereld gepredikt naar het welbehagen Gods. Dat is het beslissende op den dag van Zijn wederkomst. Zoo waakt dan! En wat beslissend is op den dag van Zijn komen tot ons, is ook beslissend in ons leven. Als wij vandaag willen zijn, zooals wij ook zijn willen op den dag van Zijn komen, dan moeten wij Zijn Woord getrouw bewaren. Dan zal op dien grooten en geweldigen dag van den Bruidgom ook onze feestlamp branden en zullen wij gereed zijn ter bruiloft. En die strijd om Zijn Woord getrouw te bewaren wordt al grooter. Dus zal ook onze liefde zich moeten verdiepen om Zijn feest vast te houden. En deze liefde zal zich verdiepen, zoo zij zich laat beheerschen door Zijn soevereine liefde, waarmee Hij ons aanspreekt: „Zoo waakt dan!" Want wij slaan op den weg van Zijn feest. Wij zijn daar op gezet door verkiezende liefde.

Zoo mag Hij soverain over ons heerschen.

Het is ook groot een hemelschen Bruidgom te hebben.

H.

v. d. B.

KERKELUK LEVEN

„Het verbond Gods". (VIII.)

We konden deze week nog wel even doorpraten over wat bijkens ons vorig nummer een predikant noemde het „eerstgeboorterecht". We herinnerden aan het werk van de predikanten K. J. Pieters en J. R. Kreulen, wier geschrift kerkelijk geaprobeerd werd; het heette: „De Kinderdoop" (1861).

Interessant is dit geschrift ook om het vervolg der historie. Vier jaar later (bijkens „Voorwoord"), dus in 1865, verscheen van de hand van ds K. J. Pieters, een wederom kerkelijk goedgekeurd geschrift: „Het Baptisme bij het licht der Heilige Schrift en der geschiedenis beoordeeld en in 't licht gesteld" (T. Telenga, Franeker).

In het „Voorwoord" van dit nieuwe geschrift deelt ds Pieters mee, dat het eerste werk van beide auteurs, „De Kinderdoop", tegenspraak ontmoet heeft, wat trouwens, zegt hij, verwacht was. De tegenspraak was voorzien, omdat de oud-Gereformeerde leer, welke door dit werkje bij vernieuwing gehandhaafd wordt, bij velen, die zich gereformeerden noemen, meer dan onbekend is, en daardoor een ongewoon voorkomen heeft. „Die tegenspraak" — zoo gaat Pieters verder — „openbaarde zich dan ook, niet in den vorm van wetenschappelijke of grondige weerlegging, hiertoe scheen de vereischte moed of kracht te ontbreken, maar als verdachtmaking van onrechtzinnigheid, dat natuurlijk veel gemakkelijker was, en in een streven om deze gewaande ketterij door een veroordeelend kerkelijk vonnis te treffen. De uitslag beantwoordde echter niet aan het oogmerk. De regter, die men had ingeroepen, verklaarde, dat hij de beklagden niet kon beschuldigen van de betekenende en verzegelende kracht der sacramenten (want dit had men tot punt van aanval gekozen) in strijd met de belijdenis der kerk te hebben voorgesteld. Hiermede was deze kwestie op kerkelijk gebied althans regtelijk geëindigd".

Was zoo door de chr. geref. kerk (van 1861—65) de opvatting van Pieters—Kreulen in groote lijnen anders gewaardeerd, dan consequente aanvaarding van prof. Aalders' boek zou gedaan hebben, toch kwam van particuliere, en dan wel baptistische zijde de kwestie toch weer op het tapijt. Er verscheen een brochure van „den heer Willms, ouderling bij de Baptisten te IJmuiden in Oost-Friesland". Titel was: „De kinderdoop der gereformeerden, volgens het werkje van K. J. Pieters en J. R. Kreulen, is buiten en tegen het bevel des Heeren, en in strijd met de leer van de onmagt des menschen tot geestelijk goed; personeele verkiezing; bijzondere verlossing; krachtadige roeping; volharding".

Hoewel de schrijvers van „De Kinderdoop" „naauwelijks gedacht hadden" aan „een aanval tegen het Baptisme" (ze wilden immers slechts de „reformateurs" weer laten spreken tot opbouw van het eigen gereformeerde leven), werden ze door de baptistische bestrijding genoodzaakt, op bepaalde details nader in te gaan.

Deze nadere details nu zijn typeerend voor het kennen van de chr. geref. zienswijze uit die dagen. Beteekenend is reeds, dat (bl. 40) naar Pieters' meening het boekje van Wormser „over den kinderdoop" „zeer veel goeds bevat", alsmede dat de door ons reeds genoemde L. J. Hulst uitvoerig uit dit nieuwe werkje citeert. Met name is dit het geval in zijn verzet tegen de leer, dat Christus Hoofd van het genadeverbond is (Hoofd, als „partij"). Hulst haalt eerst Ursinus aan ten bewijze, dat deze opsteller van den Catechismus wel „allerlei inlichting" geeft „omtrent Gods Verbond MET menschen IN Christus", „maar geen spoor van een verbond Gods MET Christus OVER de uitverkorenen, dat van gene wederzijdse verplichtingen weet". Kortom: het is weer een uitdrukkelijk protest tegen het onhistorisch maken van het genadeverbond (35). Uit Olevianus wordt hetzelfde aangetoond (37). Na Trigland te hebben besproken, komt Hulst dan bij Pieters terecht (over het Baptisme). Uit Pieters' geschrift citeert Hulst met instemming (P. 50, H. 42):

„Het hier bedoelde dogmatische denkbeeld van een door den Vader met den Zoon, als het Hoofd der uitverkorenen, van eeuwigheid gesloten genadeverbond was, zooveel ons uit de geschiedenis der dogmatiek gebleken is, aan de apostolische kerkvaders, aan de oude christelijke kerk, aan de Hervormers, en aan de opstellers onzer belijdenis en liturgie geheel onbekend. Althans van dit begrip wordt bij hen niet een enkel woord melding gemaakt."

En dan komt daarna het breede betoog, dat men in de buurt van Nestorius terecht komt, als men Christus Hoofd van het genadeverbond noemt. Hulst zelf spreekt zich ook kort daarover uit (we citeren het reeds), en volstaat verder met een breed citaat uit Pieters.

Het is de moeite waard, even op te letten. Men denkt allicht, dat Pieters doorslaat. Toch is dat niet het geval. Hij is op het chapitree gekomen door de lezing van Comrie. Deze laatste theoloog toch — aldus Pieters — had ook het oor geleend aan de these, dat God niet zoozeer IN als wel MET Christus (als Hoofd en Partij) het verbond had opgericht (over het hoofd der uitverkorenen heen dus, en niet MET de geloovigen en hun zaad).

Slaan we Comrie zelf op (Heidelh. Catech. 349, 350 v.), dan hooren we hem weer verwijzen naar Boston. Boston's ideeën over het „genadeverbond" kort samenvattende zegt Comrie:

a. het genadeverbond (349) is een onderhandeling tusschen God den Vader en den tweeden Adam (God in den persoon des Vaders, ter eener, en Christus als de tweede Adam (!), „de uitverkorenen verbeeldende", ter anderzijde). Let dus goed op: geen onderhandeling tusschen Vader en Zoon, in qualiteit van Goddelijke personen, doch tusschen God (in den Vader, „vertoonende de Godheid") en den tweeden Adam;

b. nu zijn er in alle verbonden twee partijen, en dus ook twee WILLENS! dit moet dus ook hier zoo wezen;

c. welnu, dat is ook zoo metterdaad, want we hebben hier:

1e. den wil van God in den persoon des Vaders, 2e. den wil van de MENSCHHEID van Christus, „aangemerkt in deszelfs allernauwste vereeniging met den persoon des Zoons Gods".

Laat ons even halt houden. Gaat het u schemeren? Mij wel.

Want, nuchter redeneerende, zou men zoo zeggen: de wil van Christus' MENSCHHEID, wel, die kan er eerst wezen en kan eerst werken na Zijn ontvangenis uit de maagd Maria door den Heiligen Geest (we beginnen opzettelijk zoo vroeg mogelijk). Niet daarvoor. Derhalve, zoo wilt gij, lezer, nu besluiten: derhalve wil Comrie zeker leeren, dat God met den mensch Christus na Zijn geboorte, en dus in den tijd „onderhandeld" heeft?

Hoe logisch het klinken moge, Comrie denkt er toch weer anders over. Hij zegt nadrukkelijk: o neen, niet in den tijd, doch „vóór alle tijden, dat is van eeuwigheid" (351) is het verbond der genade met Christus als tweeden Adam opgericht; de „onderhandeling" is „eeuwig".

En als ge dan verwonderd u afvraagt: hoe zit dat nu? kan een tijdelijke werkelijkheid in de eeuwigheid functioneeren?, dan is Comrie's verbluffende solutie de navolgende:

„Zoo dat gy ziet, dat hier twee onderscheidene willen zijn; de wil van God, in de persoon des Vaders, en de wil van de menschheid van Christus, aangemerkt in des zelfs allernauwste vereeniging met de persoon des Zoons Gods. En schoon deze menschheid niet van eeuwigheid was in de vereeniging, maar in de tyd geworden is, zoo strydt dit niet tegen deze onderhandeling, die eeuwig is, vermits God de dingen, die niet zijn, aanziet ¹⁾ als of ze waren, en terwijl dat hier een PERSOON is, die de aan te nemene menschheid in de eenigheid van syn persoon zonde aannemen, zoo konde Hy die verbeelden, als of hy dezelfde alrede in de eenheid syns persoons aangenomen had." (350.)

Ik weet niet, lezer, hoe het u gaat. Wat mij betreft, hoe bang ik er voor ben, den mooien naam „wijsbegeerte" te beleedigen door wat mij niet aanstaat, gemakshalve

1) Goede vriend Comrie, dat staat er niet in Rom. 4:17!!

maar „filozofisch". Onderspinzel van „Zoon" eigen b. Waarom Denk daar geen plan tegen aan?

De scheikunde Tot mijn permanente

Een „v"

Prof. dr. W. W. de „kind" openlijk beschouwd.

De aan den broede de vaten bij de U- verzorgd Genade Verbond

Korte Sam genade bij Tweeërle

Uw Doop

Het boel teer, maar sloten wa

verstor voor jonge voor gesch belijdenis

Eik woon ik wel. Ik schrift is een tegenw tische dient de En nu d

Wel, laa dan een bestrijden synodelid

ter wille v een predik den Woel

toonden (' na deze uit met wie h

schillen a indien de strijden, te niet, dan m

is. Maar c deelen.

Wij zullen Om onze houden, m

a. op bl. man in de erkennen s

kinderen, c man is ni Abraham

pand der g gen dus v

b. op bl. van Calvin

verbonds" er van uit

soorten krl verklaring

Bij Rom. woordspels

gelijkliden worden." C

een aanme deze Calvi

gebruiken." Als hij di

een monste Men ziet

van een d geslingerd

een doorlo dige con

Merkwam 1839. Een

bepaalde m laten toetse

andere con Ook ter be

de aangeva zijn ze nie de method